

TA'LIM TIZIMIDAGI TENGSIZLIK MUAMMOLARINI BARTARAF ETISH

*Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi Ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalari
agentligi tizimi faoliyatini muvofiqlashtirish bo'limi bosh mutaxassisi –
Xamrayeva Gulshan Normurodovna*

***Annotatsiya:** Ta'lim tizimi jamiyatda gender tenglikni joriy etishdagi o'zgarishlarning tasabbuskori ekanligi ta'kidlanadi. Bu esa o'z navbatida, ta'lim tizimiga gender yondashuvni tatbiq etish va boshqarishning nazariy-metadologik asoslari ishlab chiqilishini talab etadi. Shu bois, mazkur maqolada oliy ta'lim tizimiga gender yondashuvni tatbiq etishning o'ziga xos jihatlari, oliy ta'lim olishda xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar yaratilishi masalalari ilmiy nuqtai nazardan talqin etilgan.*

***Kalit so'zi:** gender tenglik, gender yondashuv, huquq imkoniyat, kafolat, xotin-qizlar, erkaklar, oliy ta'lim, maslahat kengashi, samarali mexanizm*

***Annotation:** It is emphasized that the educational system is the initiator of changes in the introduction of gender equality in society. This, in turn, requires the development of theoretical and methodological bases for the implementation and management of the gender approach to the education system. Therefore, in this article, the specific aspects of the implementation of the gender approach to the higher education system, the creation of equal rights and opportunities for women and men in higher education are interpreted from a scientific point of view.*

***Key words:** gender equality, gender approach, right, opportunity, guarantee, women, men, higher education, advisory board, effective mechanism*

So'nggi yillarda O'zbekistonda amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohatlat tizimida gender masalalari, xotin-qizlarning ijtimoiy faolligini oshirish, ularning turmush sharoitlarini yaxshilash, qobiliyatlarini erkin amalga oshirishlari uchun qulay shart-sharoitlarni yaratish, qo'llab-quvvatlash bilan bog'liq normative-

huquqiy baza yanada takomillashtirildi. “Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to’g’risida”gi (2019), “Xotin-qizlarni tazyiq va qonunlari qabul qilindi.

Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlarini ta’minlashning asosiy prinsplari ishlab chiqildi. Davlat tomonidan xotin-qizlar va erkaklarga jamiyat hamda davlat ishlarini boshqarishda, saylov jarayonida teng ishtirok etish, sog’liqni saqlash, ta’lim, fan, madaniyat, mehnat va ijtimoiy himoya sohalarda, shuningdek davlat va jamiyat hayotining boshqa sohalarida teng huquq hamda imkoniyatlar ta’minlanishiga erishish mamlakatimizda gender strategiyasini amalga oshirishning ustuvor yo’nalishi hisoblanadi.[1]

Ta’lim tizimi jamiyatni yaxlit tarzda aks ettiruvchi ko’zgu bo’lib, unga o’z ta’sirini o’tkazdi va o’z navbatida ta’limda kechayotgan yangilanishlar ham jamiyat taraqqiyotiga ta’sir o’tkazmay qolmaydi. Shu bois, ta’lim tizimi jamiyatda gender tenglikni joriy etishdagi o’zgarisharning tashabbuskori bo’lishlari kerak. Bu esa o’z navbatida, oliy ta’lim tizimiga gender yondashuvlarni tadbqiq etish va boshqarishning nazariy-metodologik asoslari ishlab chiqilishini talab etadi. Chunki har bir davlatning barqaror taraqqiyoti hamda rivojlanishi – inson omili, xususan, yosh avlodning ilmiy, ijodiy va ma’naviy salohiyatiga bog’liqdir.

Ta’kidlanganidek, bugungi kunda gender tenglikka erishish nafaqat demokratik qadriyatlardan biri, balki ijtimoiy-iqtisodiy va ma’naviy taraqqiyotning muhim omili hisoblanadi. Jahon miqyosida orttirilgan tajriba shundan dalolat beradiki, aynan erkaklar va ayollar uchun teng imkoniyatlar mavjud davlatlarda aholi turmush farovonligi va ijtimoiy-siyosiy faolligi yuqori darajada bo’lib, islohotlar muvaffaqiyati ta’minlanadi.

“Gender” xotin-qizlar va erkaklar o’rtasidagi munosabatlarning jamiyat hayoti va faoliyatining barcha sohalarida, shu jumladan siyosat, iqtisodiyot, huquq, mafkura va madaniyat, ta’lim hamda ilm-fan sohalarida namoyon bo’ladigan ijtimoiy jihati[1].

Xorijiy va MDH mamlakatlari olimlari E.Maer, K.Xiggins, I.Kon, A.Mudrik, L.Popova, I.I.Yukina, Yu. S.Tukacheva, L.I.Stolyarchuk va boshqalarning

tadqiqotlaridagender va ta'limda gender yondashuv masalalarig'il va qiz bolalarga ta'limda bir xil imkoniyatlarni berish va tenglikni ta'minlash; o'quv jarayonida o'g'il va qiz bolalarning psixofiziologik xususiyatlaridan kelib chiqqan holda, ularning o'z imkoniyatlarini to'laqonliro'yobga chiqishi uchun xizmat qiladigan o'qitishning shakl va metodlari, vositalarini tanlash; ta'lim muassasalarida gender bag'rikenglikni, gender tenghuquqlikni ta'minlash, shuningdek ta'lim mazmunining gender tahlilini amalga oshirish, o'qituvchilarning gender savodxonligini oshirish kabi yo'nalishlar keng o'rganilgan[7,8].

O'zbekiston Respublikasida gender yondashuv asosida uzluksiz ta'lim muassasalarida o'qitish sifatini oshirish, xotin-qizlarning ijtimoiy faolligini rivojlantirish, kasbiy ta'limda gender masalalari kabi yo'nalishlarda tadqiqotlat (O.Musurmonov, N.Egamberdiyeva, R.Samarov, U.Temirov va boshqalar) amalga oshirilgan. Mazkur tadqiqotlarda xotin-qizlarning ijtimoiy faolligini oshirish masalalari gender yondashuv orqali tahlil etilgan, pedagogik ta'limda gender yondashuv masalalari o'rganilgan. Olimlarning fikricha, o'qituvchilarni tayyorlashda gender jihatlarni ishlab chiqish jarayoni va amalga oshirish tamoyillari ularni pirovard natijaga olib keluvchi asosiy bosqich hisoblanadi. Gender jihatlarnitushungan o'qituvchi gender muammolaridan xabardorligi va his qila olishi asnosida yosh avlodni ongli fikrlash va harakat qilishiga imkon yarata oladi.

Shunday ekan, ta'limda gender tenglikni amalga oshirish harakati o'qituvchilardan boshlanib, uning kasbga tayyorlash boshqichidan, to uzluksiz malaka oshirish bosqichigacha, butun faoliyatini qamrab olishi kerak. Shu bois, oliy ta'lim muassasalarida talabalarning kasbiy bilim va ko'nikmalardan tashqari, ularga muhim hayotiy ko'nikmalarni, shu jumladan tahliliy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini, muammolarini hal qilish, moslashuvchanlik, shaxslararo muloqat ko'nikmalarini rivojlantirish, shuningdek mustaqil va hamkorlikda ishlashga o'rgatish gender kompetentlikni shakllantirish juda muhim hisoblanadi. Buning uchun oliy ta'lim tizimida gender yondashuvni tatbiq etidh va uni boshqarishning samarali mexanizmlarini ishlab chiqish talab etiladi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Ёзиева, У., & Абдиева, Ф. (2021). Maktabgacha ta'lim tashkiloti samaradorligini oshirishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish muammolari. *Общество и инновации*, 2(11/S), 111-114.
2. Abdieva, F. (2022). МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ ТАШКИЛОТИ ДИРЕКТОРЛАРИНИНГ БОШҚАРУВ МАДАНИЯТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ. *Science and innovation*, 1(B8), 2154-2156.
3. qizi Abdiyeva, F. F. (2023, January). МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМ ТАШКИЛОТИ РАХВАРИНИНГ БОШҚАРУВ МАДАНИЯТИНИ ИННОВАЦИОН ҲАМКОРЛИК АСОСИДА РИВОЖЛАНТИРИШ МЕХАНИЗМЛАРИ. In *INTERNATIONAL CONFERENCES* (Vol. 1, No. 2, pp. 397-400).
4. Abdieva, F. (2022). IMPROVING THE MANAGEMENT CULTURE OF DIRECTORS OF PRE-SCHOOL EDUCATION ORGANIZATIONS. *Science and Innovation*, 1(8), 2154-2156.
5. Kuchkarov, D. (2022-yil 3-noyabr). Yangi O'zbekiston, yangi boshqaruv. O'zbekiston global bozorlari bo'yicha maxsus ma'ruza, 3-bet.
6. Kun.uz (2020-yil 11-mart). O'zbekiston maktablarga kirishdan oldin bir yillik majburiy tayyorgarlik kurslarini joriy etadi. Kun.uz saytidan olingan: <https://kun.uz/en/news/2020/03/11/uzbekistan-to-introduce-one-year-mandatory-preparation-courses-for-school>.
7. MyGov (2023). Mening hukumatim, Davlat xizmatlari interaktiv portali: <https://my.gov.uz/uz>.
8. President.uz (2023-yil). O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy sayti: <https://president.uz/uz>.
9. O'zbekiston Respublikasi (2019-yil 29-aprel). O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi 5712-son farmoni. LexUZ

Onlinedan olingan: <https://lex.uz/docs/4383>.

10.O'zbekiston Respublikasi (2019-yil 22-oktyabr). O'zbekiston Respublikasining 2019- yil 16-dekabrda O'RQ-595-sonli "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi qonuni. Xalqaro mehnat assotsiatsiyasidan olingan: <https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/114171/143330/F988034184/UZB-114171.pdf>.

11.O'zbekiston Respublikasi (2022-yil 23-yanvar). O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2022–2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonni rivojlantirish strategiyasi to'g'risidagi farmoni. LexUZ Onlinedan olingan: <https://lex.uz/ru/docs/5841077>.

12.Davlat statistika qo'mitasi (2023-y.). O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. O'zbekiston statistika agentligidan olingan: <https://stat.uz/en/>.

13.BMTning O'zbekistondagi faoliyati. (2019-y.). O'zbekistonda nogiron bolalar va kattalar uchun vaziyatni tahlil qilish. Birlashgan Millatlar Tashkiloti, O'zbekiston.

14.UNICEF va XTV (2019-y.). O'zbekiston boshlang'ich sinflarida o'quvchilarni o'qitish: natijalar, muammolar va imkoniyatlar: O'zbekiston ta'lim yutuqlari milliy tadqiqotining qisqacha mazmuni, IV sinf, 2018. UNICEF.

15.UNICEF (2017-y.) O'zbekistonda ovqatlanishni tadqiq qilish. UNICEF va O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi.